

КВИСЛИНШКИ ЛИСТ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ „НОВА ПОШТА“ КАО СРЕДСТВО ПРОПАГАНДЕ МАЂАРСКЕ ОКУПАЦИОНЕ УПРАВЕ У БАЧКОЈ 1941. И 1942. ГОДИНЕ

Сажетак: „Нова пошта“ била је једини лист на српском језику у Новом Саду за време фашистичке окупације у Другом светском рату. Овај истраживачки рад има за циљ да анализира систем по ком је „Нова пошта“ 1941. и 1942. године сарађивала са окупационим властима у циљу пацификације српског становништва, како би оно мирно прихватило окупацију. Рад експлицира везу између новинарских текстова и тежње окупационе власти да створи профашистичко јавно мњење, да би грађани прихватили нове власти, уместо да се боре за ослобођење окупиране територије. У раду је представљена медијска слика Војводине пре Другог светског рата, експлициран је проблем националног питања и предочене су чињенице о догађајима који су довели до окупације Новог Сада и Бачке. Анализиран је дискурс извештавања о силама осовине и њиховим лидерима, и савезницима и њиховим лидерима, као и мађаризација Срба, односно позиционирање Срба из Новог Сада у оквиру мађарске државе у рату.

Кључне речи: „Нова пошта“, медији, Други светски рат, Нови Сад, силе осовине, савезници

Уводни део

Двадесети век је у Дунавској бановини и у Новом Саду као обласном центру након присаједињења и уједињења 1918. године обележио одређену етапу развоја медија односно дневне штампе. У мултинационалном, мултиетничком и мултикултуралном граду излазио је значајан број листова (посебно мањинских), са различитим становиштима и новинарима који су подржавали често супротстављене идеологије, странке и личности. Развитком привреде и наглим порастом броја становника Новог Сада у периоду између два светска рата, град је постао културно-просветни центар Дунавске бановине која оквирно заузима подручје данашње АП Војводине и средиште је многих мањинских заједница, где је покренут и велик број листова на мањинским језицима.

„Још од 19. века Нови Сад носи епитет српске Атине, када је излазило преко педесет различитих листова само на српском језику. Свега неколико година пре почетка Другог светског рата на тлу Југославије, у Новом Саду су излазила 94 листа (дневна и периодична), од чега је 60 листова било на званичном српско-хрватском, док је 34 било на језицима других народности.“ (Јаћимовић, 2012: 228).

Ситуација у медијима ипак, била је далеко од идиличне. Многи проблеми су пратили медијску сцену у Дунавској бановини, а један од главних била је цензура, недостатак финансијских средстава, слабе саобраћајне везе, као и хронични недостатак новинарских слобода.

„Штампа у Војводини у међуратном периоду од 1918. до 1948. године је била огледало времена и прилика, чак и тада кад није верно сликала расположење маса и истинито одражавала друштвене и међунационалне односе. И таква каква је била, изложена немилосрдној и сталној конкуренцији јаким београдских листова, спутана због неслободе, ограничена уским интересима странака, фракција, група и појединаца, подређена захтевима режима, обимом сужена услед непрестаних материјалних невоља, садржајно сиромашна, стварана и финансирана често само да послужи у одређене сврхе за кратко време, малих тиража и отуда и малог утицаја на јавно мњење – она је ипак представљала израз свога времена.“ (Попов, 1983: 485).

Поред цензуре и јаке конкуренције велики проблем за штампане медије у Војводини била је и међусобна нетрпељивост и контрола политичких странака над медијима, па се може рећи да су се новинари и редакције пре свега бавили политичким активизмом, па тек онда новинарством. Војвођанске међуратне политичке странке обилато су користиле штампане медије као средство своје идеолошке пропаганде: „Све до 1929. године свака политичка партија у граду (мисли се на Нови Сад. - примедба А. Карановић), па и фракције унутар њих, имале су бар по један орган који им је служио за предизборну пропаганду и међусобне оптужбе. Вечито завађени новосадски радикали делили су се и на претплатнике „Заставе“, „Дунава“, „Радикала“, „Радикалне речи“ итд. Демократе су се у Новом Саду препознавале по томе што су читале „Јединство“ или „Народ“, самосталци „Видовдан“ и једно време „Јединство“, социјалисти „Слободу“ и тако даље.“ (Бјелица, 2008: 174).

Национално питање

У Војводини је након Првог светског рата, и поред ратне победе и формирања нових граница, још увек било проблематично национално питање, зато што су немачка и мађарска национална мањина биле бројне и под утицајем политике из домовине.

„Како би се схватила комплексност националне ситуације и међунационалних односа, треба погледати статистику из 1921. године, која говори да је у Војводини тек нешто више од трећине становништва било српске националности. „У Банату, Бачкој и Барањи било је тада око 35% Срба,

према 27,9% Мађара и 23,5% Немаца, а у Срему знатно више 46,3%.“ (Попов, 1983: 53).

Вишенационална и мултикултурална средина као што је Војводина била је плодно тле за ширење националистичких листова владајуће већине, али и сепаратистичких тенденција националних мањина пласираних из њихових домова, те је било потребно да се сви листови воде политиком толеранције и међусобне сарадње, и извештавају објективно и непристрасно о националним питањима. Недовољно развијена новинарска професија није успела да одговори на овај изазов.

„Национално питање је у вишенационалној Војводини увек било пробни камен, на којем је свака политика имала да издржи ригорозан испит. Грађанска штампа није сагледавала суштину и комплексност веома структуралних међунационалних односа. Треба истаћи да ни мањинска грађанска штампа није доприносила стварању подношљиве климе за нормалне односе, већ је често подлегала ревизионистичким и потивјугословенским тенденцијама, подстицањем и из матичних земаља, и била неретко оптерећена шовинизмом који је распиривао националну мржњу и на другој страни. Ширење фашистичких идеја, нарочито међу Немцима такође је представљало препреку за успостављање правих мостова сарадње и узајамног поштовања.“ (Попов, 1983: 488).

Национална тензија која је постојала међу војвођанским листовима, била је дакле не само последица лошег стања у медијима и лаког потпадања новинара под политичке утицаје, већ и резултат стварних претензија које су одређене државе имале на овај део југословенске територије. Да је Мађарска полагала права на делове територије Војводине потврђено је када су трупе Миклоша Хортија ушле у Нови Сад априла 1941. године.

Силе Осовине напале су Југославију 6. априла и тако означиле почетак Априлског рата и улазак Југославије у Други светски рат. Нови Сад је био под контролом Немаца све до уласка Мађарске у рат 10. априла, након што је Хрватска прогласила независност, а Мађарска то протумачила као престанак постојања Југославије и Споразума о вечном пријатељству који је потписан само четири месеца раније, 12. децембра 1940. године.

„У периоду од 11. априла па до окупације града локални Немци су преузели све установе у граду и градски аеродром и три дана обављали сву власт. 13. априла у град улазе мађарске окупационе трупе, а део локалног мађарског и немачког становништва их дочекује са заставама, цвећем и музиком. Улазак окупатора пропраћен је појединачним убиствима и организованим нападом на ненаоружано становништво Салајке, дела града претежно настањеног Србима.“ (Вељић, 2007: 69).

Након окупације ситуација у граду је била тмурна, осетиле су се последице ратних трагедија, а новоуспостављена власт је сматрала да је најбоље сваки покрет отпора сузбити у зачетку. Након што су приморали све Србе који нису протерани из Новог Сада да положи заклетву верности мађарској круни, мађарске власти су се окренуле дугорочном контролисању „српске ситуације“, и тражиле најефикаснији начин пацификације Срба у окупираном Новом Саду.

Покретање „Нове поште“

Фашистичка окупација Југославије априла 1941. године означила је прекид развоја штампе у Војводини, гашење великог броја листова, и потпуно пребацивање читаве инфраструктуре преосталих новина на ширење фашистичке пропаганде окупатора. Прецизном наредбом и класификацијом на одштампаним списковима свих листова који су излазили до окупације, направљена је селекција оних који су свој рад могли да наставе. Међу тим листовима није се нашао ниједан на српском језику.

„Од 42 листа која су излазила на мађарском, забрањено је 16, ниједан од 47 листова на немачком језику није забрањен. Међу листовима којима је даљи рад онемогућен нашли су се: новосадски „Дан“, петровачка „Народна Једнота“ (на словачком), „Надеј“ (Кисач), „Руска Зарја“ из Новог Сада и многи други листови изу Бачке и Барање.“ (Јаћимовић, 2012: 229).

Ово је значило да су Новосађани, на почетку Другог светског рата, на окупираној територији остали одсечени од свих дешавања у држави и свету, без иједног гласила на свом матерњем језику. Новонастала ситуација, која је драстично променила медијску слику на територији Новог Сада, свакако је најтеже пала оним Србима који су по професији били новинари.

Након што су преживели терор окупатора, новинари српског порекла који су били спремни да сарађују са окупатором, читавих десет месеци борили су се да покрену лист који би излазио на српском језику, ћириличном писму, и обавештавао Србе о дешавањима у граду, активностима окупационих власти и вестима из света. До покретања јединог српског листа у окупираном Новом Саду дошло је захваљујући подударачу жеље српских новинара да покрену лист на матерњем језику, и намере окупационих власти да Србе пропагандним путем наведу да мирно прихвате окупацију.

Само шест дана након фашистичке окупације Новог Сада двојица новинара, Душан Чампраг и Војислав Спасић, поднели су молбу шефу мађарског краљевског генералштаба Хенрику Верту, гувернеру Делвидека (Јужних крајева) и начелнику генералштаба Мађарске, и тражили дозволу да им се одобри покретање српског листа који би Мађарској помогао да што пре заведе ред у окупираном Новом Саду. Новинари су у молбама пружили гаранције да ће свака цензура бити прихваћена, а аутоцензура код новинара апсолутна, и да ће радити у циљу заштите интереса мађарских окупационих власти. „Нова пошта“ је основана након 240 дана од окупације Новог Сада.

„Мађарски окупатори, суочени са интензивном политичком и агитационо-пропагандном делатношћу Народноослободилачког покрета сматрали су за потребно да јој се супротставе ефикасније него до тада. Тако је 16. децембра, изашао у Новом Саду први број листа на српском језику под називом „Нова пошта.“ (Чобански и др, 1976: 522).

Окупатор је уочио потребу да преко медија на српском језику врши фашистичку пропаганду, како би контролисао које информација долазе до срп-

ског јавног мњења, које је у новонасталој ситуацији био најризичнији фактор за управљање. Осим тога, покретањем листа на њиховом матерњем језику Србима би се пружила својеврсна разонода, и начин да скрену мисли са страха које су их задесиле, као и људи одговорних за ратна страдања – окупаторских власти.

Формирање „Нове поште“ десило се у истом временском периоду када и укидање Војне управе Новог Сада, па се може закључити да су на овај начин окупационе власти желеле да створе атмосферу нормалног живота српске националне мањине у сада мађарском Новом Саду. У том смислу, оснивање медија на српском језику, а под контролом мађарских цензора, било је одлично оруђе за убрзавање процеса мађаризације Срба, али и својеврсна пропагандна брана за приступање народно-ослободилачком антифашистичком покрету, који је у Бачкој имао све више присталица и симпатизера.

„Након укидања Војне управе, мађарске окупационе власти оцениле су да је успешно извршено враћање на стање пре 1914. године и да лојалним Србима треба омогућити информисање на матерњем језику, и то јутарњим дневним листом штампаним ћириличним писмом. Од свих новосадских дневних листова највеће тираже имали су немачки *Deuches volksblatt* – Немачки народни лист са 20.000 примерака, мађарски *Reggeli Újság* и *Új per* са око 10.000, односно 15.000 примерака, и српска „Нова пошта“ са 20.000 примерака.“ (Касаш, 2012: 230).

Да је „Нова пошта“ била од великог значаја за интересе окупаторских власти, говори и податак да је новоосновани српски лист имао исти тираж као немачко гласило, и већи тираж него мађарске новине у Новом Саду.

Овај податак индикатор је чињенице да су окупационе власти сматрале да је „Нова пошта“ веома значајно медијско и пропагандно средство. Наравно, значај „Нове поште“ је утолико већи јер пропагандне поруке окупатора до српског живља нису стизале директно од окупационог пропагандног апарата, већ су их слали српски новинари, на српском језику, ћириличним писмом.

„Нова пошта“ је била дневни лист који је излазио сваког јутра, осим понедељка и „дана иза празника“. Излазила је од 16. децембра 1941. године до 6. јуна 1944. године, и грађане Новог Сада на српском језику и ћириличном писму обавештавала о дешавањима у граду и околини, вестима из света путем извештаја са свих фронтова и битних локација у Другом светском рату. Преовладавајући тон изузетно је фаворизовао силе Осовине, пре свега пристрасним избором тема, извора и субјеката чланака. „Нова пошта“ је највећим делом преносила вести пропагандистичке природе, али је покушавала и да српском становништву Бачке пружи могућност да се разоноде путем репортажа, козерија, вести из спорта, романа у наставцима и различитим забавним текстовима.

Први број појавио се под главним уредништвом Војислава Матића. Занимљиво је да се у првом броју није појавио редакцијски текст у којем би се истакли разлози, концепције и намере излажења листа, што је уобичајено. Такође је приметно да је у заглављу писало ћирилицом Ујвидек, а не српски назив Нови Сад. (Касаш, 2012: 351).

Смисао оснивања и пропагандног деловања „Нове поште“ био је политичке природе, у првом плану било је деловање на спољнополитичке ставове читалаца, затим на њихово схватање унутрашњих државних питања, те на осећања према нацији и домовини, и на крају на лични осећај припадности и солидарности према одређеној етничкој, националној и политичкој групацији.

Нацистичка пропаганда у Другом светском рату

Обрачун катастрофалних размера, какав је био Други светски рат је представљао савршену позорницу за креирање пропагандног садржаја. У условима хаоса, панике и страха, када су људски животи константно угрожени, пропагандне циљеве је изузетно лако остварити.

Пропаганда је најприсутнија у кризним временима, када влада општа несигурност, а будућност је неизвесна. Зато су ратови и диктаторски режими, попут оног у нацистичкој Немачкој били најплодније тло за ширење уверења вођа манипулатора. Притом, она не морају бити истинита. Важно је да задовоље потребе, жеље и интересе масе. (Вујовић, 2012: 423).

Други светски рат донео је многе новости у виду пропагандних оруђа. Као нови медији за ширење пропаганде појавили су се радио и филм, које су посебно вешто користили нацистички пропагандисти, на челу са министром пропаганде Трећег рајха др Јозефом Гебелсом.

Др Јозеф Гебелс постао је министар пропаганде у Трећем рајху 1933. године, а на том месту остао је до краја Другог светског рата и немачког пораза 1945. године. Свој успон ка месту водеће личности немачке пропаганде почео је десет година пре него што је постао министар пропаганде, а у сам врх националсоцијалистичке партије позиционирао се 1929. године.

Пошто је показао велике пропагандистичке способности Гебелс је 1929. године постављен за врховног партијског вођу пропаганде (Reichspropagandaleiter), а већ 1932. године организује две предизборне кампање: за скупштину и за председничке изборе. Гебелс је био вештак пропагандне технике а написао је и десет заповести за добру пропаганду, што представља први кодификован и прецизан облик медијске манипулације. (Баровић, 2007: 122).

И поред масовног и врло ефикасног пропагандног коришћења радија и филма, у мислима обичних грађана штампани медији и даље су представљали главни ауторитет, као средства оглашавања којима се верује, и на који се ослања за објективне, истините и правремене информације. Ове одлике штампе учиниле су је одличним средством за остваривање пропагандних циљева нацистичких и фашистичких лидера у ратним условима. Поред тога, дневни и периодични листови су, као и плакати и леци, били логичан финансијски избор пошљаоца пропагандних порука.

„Новине су имале врло битну улогу у ширењу пропаганде у нацистичкој Немачкој као врло јефтин медиј коме су људи веровали. Томе је допринела чињеница да је било више писмених људи него у Првом светском рату. За раз-

лику од летка и плаката, новине су штампане по утврђеној периодици, дневно, недељно, двонедељно, месечно или по другачијој периодици, а садржај је сваки пут био другачији. Поред посредне пропагандне улоге кроз извештавање са фронта о успесима немачке војске и поразима непријатеља, новине су биле и средство непосредне пропаганде објављивањем саопштења, апела, позива.“ (Вујовић, 2012: 423).

Штампани медији су дакле, били од изузетног значаја за ауторитарне режиме у државама чланицама сила Осовине, а која је била њихова примарна намена у остваривању политичких и ратних циљева и намера, говори и изјава шефа Коморе за штампу Рајха Ј. Рихтера. „Штампа као средство општег образовања постаје водеће средство у служби државе и народа... Мора да се изнађе нова административна форма за преобраћање штампе у борбено оруђе и његово смештање у руке власти, као и то да се они који су активни у професији учине члановима борбених јединица које ће као затворене и сврсисходне заједнице делати дисциплиновано, у складу са вољом вођства.“ (Атлагић, 2012: 142).

Исте пропагандне намере забележене су и у фашистичкој Италији Бенита Мусолинија. Један од примарних циљева новинара у ратним условима било је пропагандно деловање у смеру тоталног неутралисања, или бар знатно смањивања количине негативних извештаја, вести и коментара у вези са ратним, политичким и економским стањем и деловањем државе.

Већ од самог почетка рата италијански новинари су били својски успели да створе одушевљење за рат и поверење у неминовну победу. По њиховим су извештајима Француска и Грчка подлегле моћи италијанског оружја, а Немачка је помоћ била сасвим споредна. Држећи се верно формула режима, они су позив на оружје поздравили као прави камен искушења који ће потврдити стварни квалитет нације и фашизма (Мек Смит, 2012: 209).

Начин остваривања народне еуфорије и подршке ратним походима, и креирање атмосфере у којој су људи спремни да положе животе за идеолошке циљеве државног апарата, остваривало се селективним објављивањем информација, које је најчешће значило изостављање истине о ратним поразима и броју погинулих. Стварање слике непобедивости значило је и неосновано уздизање људских и квалитета припадника одређене нације, и умањивање вредности припадника супротстављене нације.

„Италијански новинари су били уверени ће италијанска генијалност и организациона способност неминовно донети успех, а то би се догодило, говорили су, чак и када би непријатељске снаге биле десет пута бројније и стотину пута боље наоружане. Италијани, писали су тада они, могу бити спокојни и уверени да ће победити управо зато што су они најпапетнији, најуравнотеженији, најмаштовитији и најкултурнији, а такође и најхрабрији и најжилавији народ на свету.“ (Мек Смит, 2012: 209).

Ова доктрина пропагандног деловања штампаних медија, коју је нацистичко вођство Трећег рајха наменило за новинаре у Немачкој, а Мусолинијев фашистички апарат за представнике италијанског пропагандног апарата, наш-

ла је своју примену и у фашистичој Мађарској Миклоша Хортија, као и на окупираној територији Србије, у „Јужним крајевима“. Осим тога што је Мађарска имала своје интересе ширења такве пропаганде на територији окупираног Новог Сада и „Јужних крајева“, Војводина је била посебно плодно тле за ширење нацистичке и фашистичке идеологије, ако се погледа број Немаца и Мађара који су живели у Војводини. Према званичном попису у Краљевини Срби, Хрвата и Словенаца из 1921. године, Мађари су чинили 27,9 процената, а Немци 23,5 процената укупне популације Бачке, Барање и Срема.

У Бачкој је било 22% Немаца (173.058) и већином су били концентрисани у јужној и југозападној области овог региона. Од 11 срезова Бачке немачка народна група била је у већини у Оцацима (54%), Бачкој Паланци (54%) и Кули (51%). Највећи број Немаца био је настањен у сеоским срединама (84%), али је и у градовима Бачке живео одређен број представника те мањине: у Новом Саду (6.486), Сомбору (2.996) и Суботици (2.475). (Баровић, 2011: 454).

Да је нацистичка Немачка имала свој интерес у ширењу пропаганде јасно је из података које наводи Баровић, али ако погледамо податке које су немачки политичари и други меродавни фактори из матице наводили о броју Немаца у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, постаје јасно да је тај интерес заправо био пропагандни императив.

Пре, а нарочито након доласка нациста на власт, изношен је у ондашњој Немачкој историографији податак да у Југославији живи од 600.000 до 700.000 хиљада Немаца, што је свакако преувеличан број. Треба нагласити да је први попис у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца као реперну тачку за националну припадност узео матерњи језик на основу којег се уписивала и националност. (Баровић и др, 2011: 454).

Окупација

Председник владе Мађарске Пал Телеки извршио је самоубиство 3. априла 1941. године, под недовољно разјашњеним околностима. Разлог самоубиства је кршење Споразума о вечном пријатељству између Мађарске и Југославије. Увидевши природу Хортијеве фашисоидне политике, Пал Телеки је написао последње писмо, које се показало као пророчанско:

„Ваше достојанство!

Погазили смо због кукавичлука дату реч која се заснивала на мохачком уговору, а односила се на вечно пријатељство. Народ осећа да смо нанели срамоту његовом поштењу.

Стали смо на страну ниткова, а вести о злостављањима како Мађара, тако и Немаца су лажне и ниједна није истина!

Бићемо лешинари! Најпрљавија нација.

Нисам то спречио. Крив сам.

Пал Телеки“ (Вељић, 2007:60)

Председник владе Мађарске се убио да не би био тај који је напао Југославију, али то није променило планове Миклоша Хортија. Наредног дана у Будимпешту је ушла Немачка војска спремна за напад на Југославију и Грчку.

Миклош Хорти је урадио све да ситуацију што боље представи код Мусолинија и Хитлера па је Телекијево самоубиство објаснио као „душевни сукоб и грижу савест коју осећа цео мађарски народ“. Подвукао је да Мађарској прети опасност од Руса и Румуна и да стога треба максимално штедети мађарски народ и материјалне ресурсе. Но, све је било урађено за планско и систематско уништавање српског и јеврејског народа у тадашњој Југославији. Хорти је очекивао такав развој догађаја добро знајући за истребљивачку природу Трећег рајха. Да ли је и на који начин замишљао да ће успети да поштеди мађарски народ страдања и извуче га из Хитлерових челичних канџи заслепљен жељом да успостави санстефанску државу по сваку цену, није размишљао на дуже стазе о ризицима за нацију на чијем је челу. То је сасвим очигледно због чињенице да је Телекија на месту премијера наследио Ласло Бардоши (Вељић, 2007: 60).

Немачка је напала Југославију 6. априла 1941. године. Мађарска није директно учествовала у овом нападу поштујући Споразум о пријатељству, али је чим је Хрватска прогласила независност 10. априла, мађарска Влада одлучила да је овим чином престала да постоји Југославија и да тиме Споразум постаје неважећи. Истог дана упућен је проглас мађарском народу с објашњењем зашто мађарска држава намерава да уђе у рат. Оправдање је нађено у томе да је Мађарска, у сложеној ситуацији која је настала после одбијања Југославије да приступи Тројном пакту, а приликом њеног распада, у моралној обавези да заштити Мађаре који живе у Југославији. И у овом прогласу Миклош Хорти је истицао да мађарска држава, а посебно предстојећа војна акција није усмерена против српског народа. На крају овог прогласа регент Хорти издао је наређење својим Хонведима да крену ка јужним хиљадугодишњим границама (Рокаи и др, 2002: 572).

Мађарска војна окупација Југославије почиње 11. априла ујутру, када 80.000 хондведа креће у мисију повратка у државне оквире Мађарске пре Тријанонског мировног уговора 1918. године.

Мађарске фашистичке трупе су прешле марањско-југословенску границу и за непуна четири дана, без борбе, заузеле Бачку, Барању, Међумурје и Прекомурје. Како је мирно запоседање ових територија било у супротности са прокламованом мотивацијом окупације и далекосежним циљевима, Хортијева војска је исценирала пушкарање и уличне борбе са наводним четницима, што јој је послужило као оправдање за крваве одмазде. У око 50 места Бачке и Барање мађарско домобранство, уз помоћ дела домаћих Мађара, приликом уласка поубијало је, према сопственом признању, 2.300, док Анкетна комисија наводи цифру од 3.500 људи, претежно Срба. Укупан број лица малтретираних на различите начине тих априлских дана премаша бројку од 10.000. Веран пратилац ових недела била је пљачка у најдрастичнијем облику. Вредност овом приликом опљачканих добара процењена је на 539.251.271 предратних динара (Голубовић, 1992: 13).

Поход Хортијеве солдатеске на Бачку завио је у црно Кулу, Сомбор (116 жртава), Сенту (484 жртве), Кањижу (112 жртава), Србобран, Бачку Тополу, (129 жртава) Пачир (182 жртве), Хајдуково (21 жртва), Чуруг, Нови Сад, итд. (Вељић, 2007: 63).

Ови догађаји били су почетак геноцида који се догодио Војводини за време Другог светског рата. Иако је Миклош Хорти у јавном прогласу нагласио да војна интервенција неће бити усмерена против српског народа, у пракси је то изгледало потпуно другачије.

Убиства, пљачке и други облици терора приликом уласка марађских окупаторских трупа могу се означити и као најгрубљи вид денационализације –као геноцид, јер су му жртве биле из редова српског народа на рачун којег се желела обезбедити национална превласт.“

Порет тога што је геноцидом, пљачком и терорисањем становника Хортијев режим желео да Србе избрише са територије Бачке, предузете су све мере културног поништавања српског присуства.

Циљ денационализације окупираних територија био је да се створе основни услови за њихово поновно укључивање у оквире „Велике Мађарске“. Планом денационализације је било предвиђено протеривање готово свог српског живља порекла из Бачке, а на њихово место досељавање становништва мађарске националности, наравно уз конфискацију имовине протераног становништва. У првом делу протеривањем су били захваћени сви они Срби, Јевреји и Роми који су се на ову територију доселили после 31. октобра 1918. чију су огромну већину чинили бивши добровољци и колонисти. Тако је већ првих дана окупације, без обзира на пол и доба старости, злостављана на поменуте начине, већина српских колониста, као и других поменутих, била протерана преко Саве и Дунава у Хрватску и Србију. На пут изгнанства смели су да крену само са онолико ствари колико је ко могао понети са собом (Голубовић, 1992: 17).

Геноцид и прогон је оставио страх међу Србима који су живели на територији Новог Сада, чак и ако су били староседеоци, имали завичајно право и нису потпадали под категорију досељеника који се морају иселити. Ускоро им је окупациона власт дала ултиматум, на који је постојао само један одговор, или би и они доживели судбину њихових дојучерашњих комшија.

Сви немађари који су имали завичајност имали су да дају изјаву лојалности Хортијевој Мађарској. У име српског народа изјаву лојалности са простора Бачке и Барање пренео је лично Хортију Милан Ј. Поповић, будући представник Срба у мађарском парламенту, 29. априла 1941. године. Уочи рата био је на челу Антибољшевичког комитета. Хортију је изјавио да „у име мирољубивих мирних грађана из Јужне Угарске, који ће се, како је нагласио, увек под свим околностима придржавати мађарских закона, а он ће сам, сав свој морални углед употребити за то да два народа мирно живе један поред другог (Касаш, 2012: 350).

Извештавање о силама Осовине и Савезницима

Извештавање о зараћеним странама у Другом светском рату било је централна тема дневног листа „Нова пошта“.

Велика већина текстова о силама Осовине била је вредносно позитивно оријентисана, извештавање је било неутрално у нешто мање од петине текстова, а текстови о поразима и неуспесима сила Осовине су се појављивали на нивоу статистичке грешке.

У малобројним текстовима у којима је писано о неуспесима сила Осовине, радило се о случајевима када су Врховне команде и генералштаби директно наводили званичне извештаје о ратним губицима, најчешће како би умањили реалне губитке, упоредили их са већим губицима противника и демантовали вести које је ширила супротстављена страна.

О победама сила Осовине извештавано је интензивно, на насловној страни налазили су се званични извештаји Врховних команди, а на првој и другој страни преношени су извештаји страних новинских агенција и парафразирани чланци страних медија, најчешће са седиштем у Немачкој, Италији, Јапану и Мађарској.

Позитивни текстови, поред директних наслова о победама попут примера: „Немачке подморнице нападе су један конвој који је пловио из Америке за Енглеску, и потопиле 16 бродова са укупно 94 хиљаде тона“ и „Велики успех немачког ваздухопловства код Језера Ладогe“, веома често су садржале и текстове који су говорили о одбијеним нападима противника, када није било офанзивних успеха о којима се могло извештавати.

Што се извештавања о Савезницима тиче, примећен је потпуно другачији образац у писању новинара „Нове поште“. Позитивни текстови о Савезницима били су изузетно ретки, али су се ипак појављивали. То је био случај само када су новинари морали да објаве неку чињеницу, попут дефинитивних успеха Савезника, као у случају борби на острву Мадагаскар, на коме су Енглези ратовали са француском војском којом је управљала квислиншка француска Влада са седиштем у Вишију. У случајевима када су објављиване овакве информације, оне су добијале изузетно ограничен простор на страницама „Нове поште“, и у односу на вести о тријумфима силе Осовине, биле су готово неприметне.

Статистички посматрано, јасно је да је задатак „Нове поште“ био да представи силе Осовине као победничку страну, и да уради све да савезничке успехе умањи а поразе велича, па је сваки трећи текст имао негативну конотацију. Како би створили слику неутралног извештавања, новинари су преносили фактографске чињенице о државама чланицама Савезника, и скоро 70 процената текстова о савезницима је имало неутралну вредносна одредницу.

График бр. 1

Осим негативног извештавања о Савезницима које је било навођено у форми вести и извештаја са фронта, посебан облик негативне пропаганде против Савезника „Нова пошта“ водила је путем преношења текстова страних медија са седиштима у Немачкој, Италији и Мађарској. Примећено је и коришћење технике преношења текстова савезничких медија који у негативном контексту коментаришу ратне потезе својих војних команди.

Негативна кампања против Савезника вођена је и навођењем информација о неморалној ратној пракси противника и кршењу Женевске конвенције, као што видимо у примеру да су „Енглези поново бомбардовали логорске болнице и болничке авионе“, а текст објашњава да је Енглеска прекршила Женевску конвенцију тако што су њени авиони напали немачке болничке авионе и бомбардовали италијанску војну болницу.

Нови Сад у фашистичкој Мађарској

У ратним годинама које су донеле велика територијална прекрајања, „Нова пошта“ је за читаоце представљала водич за схватање новог геополитичког положаја и преживљавање по правилима нове градске и државне управе, и креатор осећања националне припадности, као једино средство јавног информисања на српском језику у Новом Саду.

График бр. 2

Запажена је велика покривеност вести из Престонице, како су новинари „Нове поште“ оловљавали Будимпешту, која је била локација преко трећине текстова. Очигледна је била потреба да се главни град Мађарске представи као центар државне управе, како би се читаоцима у окупираном Новом Саду дало до знања да се тренутно не налазе на окупираној територији своје претходне државе, већ на сувереној територији Мађарске.

Информације из главног града Мађарске истицане су и визуелно по својој важности, па су се локалне информације из живота града учестало појављивале у посебној рубрици „Вести из Будапеште“

У циљу устоличења Будимпеште као Престонице читалаца „Нове поште“ коришћена је и техника инфилтрирања текстова са мађарским градовима као локацијом међу локалне текстове из „Јужних крајева“ како би се добио привид саживота са Мађарима у оквирима исте државе.

Текстови из Будимпеште најчешће су садржали наредбе, савете и упутства која су издавали Влада, регент, председник владе, министарства и друга државна тела и органи, а редовно се, на насловној страни, извештавало о дешавањима у мађарском парламенту.

Текстови о Хортију, Хитлеру и Мусолинију

Као највиши ауторитет у новој мађарској држави читаоцима „Нове поште“ је представљен „Регент Мађарске, Његова преузвишеност витез нађбањи“ Миклош Хорти (Нова пошта, 18.06.1942.). Његове активности изузетно су добро пропраћене у дискурсу „Нове поште“, па су се тако могли наћи текстови о разним званичницима у његовој аудијенцији, активностима на разним догађајима, прочитати његове посланице са разним тематским варијацијама, информисати се о размењивању порука са Хитлером и Мусолинијем, и другим активностима за које су новинари сматрали да имају информативну вредност.

О његовом рођендану и имендану се писало неколико дана пре и после самог догађаја, а текстови су укључивали честитке са разних страна света, и из много градова широм Јужних крајева – Новог Сада, Суботице, Сомбора... На рођендан регента, на насловној страни „Нове поште“, поред регентовог портрета, уприличена је честитка на којој је, између осталог, писало: „*Са дубоком вером у државничке способности Првог Мађара, нација са благонаклоношћу сећа га се на данашњи Његов рођендан, са топлим молбама за дуг и срећан живот на срећу државе и нације.*“

Поред Хортија, као велики ауторитети читаоцима „Нове поште“ представљени су немачки канцелар Адолф Хитлер и италијански премијер Бенито Мусолини.

У текстовима који су за субјекте имали немачког канцелара и италијанског премијера тема је најучесталије била изговорена или написана изјава лидера сила Осовине. Преношени су њихови говори, делом или у целости, текстови који су главни људи нацистичке Немачке и фашистичке Италије писали

за дневне домаће листове, као и информације о састанцима, пријемима разних званичника других држава и локалних функционера, као и наредбе које су директно преносили у јавност.

Иако проценти говоре да су Адолф Хитлер, Миклош Хорти и Бенито Мусолини имали малу покривеност у дискурсу „Нове поште“, треба имати на уму чињеницу да би, када би у оквиру ове категорије били укључени сви извештаји Врховних команди Немачке, Италије и Мађарске, иза којих су стајали водећи људи ових земаља, а који су се појављивали на готово свакој насловној или првој страни „Нове поште“, тај проценат био далеко већи.

Како би анализа извештавања „Нове поште“ из земаља силе Осовине била комплетна, у кодекс су укључени сви текстови који су за локацију имали Берлин, Рим и Токио, а нису били директно повезани са ратним дешавањима. Ово је урађено и како би се одредио степен у којем су новинари желели да код читалаца створе слику ових држава као пријатељских, али и као ауторитета који диктирају модерни живот и чији грађани представљају највредније, најнапредније и најспособније нације.

Посебна пажња обрађана је представљању Јапана читаоцима „Нове поште“. Као највећа непознаница међу државама сила Осовине, читаоцима је требало приближити ову далеку земљу са истока. Новинари су с тим циљем писали о снази јапанске војске, јапанској пословичној преданости и одговорности, али и свакодневном животу и специфичној култури Јапана. Посебно је интересантан начин на који је „Нова пошта“ Земљу излазећег сунца приказала кроз серију прича В. Спасића „Јошико Хаваки спасава Јапан од опасних шпијуна“ у рубрици „Занимљиви доживљаји шпијуна данашњице.“

Закључак

Новинари дневног листа „Нова пошта“ у периоду од 16. децембра 1941. године до 31. децембра 1942. године радили су систематично, плански и предано на остваривању циљева мађарске окупационе власти у Бачкој, тј. „Јужним крајевима“, како су називали овај део Војводине, да би и на тај начин читаоцима дефинитивно представили да се налазе на мађарској територији, и да је свака нада и покушај повратка територије у оквиру Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца узалудан.

Тон писања у коме је тај циљ остварен био је умерен. Није било запаљиве реторике, говора мржње и позивања на насиље. Јасан је био предумишљај да се овај лист читаоцима представи као неутрално јавно гласило, које објективно преноси ратна дешавања у свету, унутрашња политичка питања и свакодневна дешавања. Прави мотиви уредника и новинара „Нове поште“ од првог до последњег анализираног броја остали су скривени иза вела неутралног извештавања, без иједног јавно заузетог става и изнесеног мишљења.

Новинари су пустили да пропаганду за њих шире њихове колеге, новинске агенције и листови из иностранства. Њихова функција била је посложити

информације на такав начин да остваре што већи ефекат на читалаштво, без преузимања било какве одговорности за последице које је таква пропаганда активност имала.

Перфидан начин пропагандне делатности „Нове поште“ огледа се у чињеници да ниједан текст о политичким питањима није потписан, да се није појавио ниједан коментар новинара на дешавања на окупираној територији њиховог града, и да није написан ниједан чланак који би осудио злодела окупационе власт и нељудске услове у којима су живели њихови суграђани.

Такав рад захтевао је од новинара да се одрекну сваког моралног начела, да прекрше сваки новинарски кодекс, и да се као јавни радници ставе у службу окупатора. Они су то учинили, а заузврат су добили прилику да уређују дневни лист са 20.000 претплатника. Без икаквог обзира према својим читаоцима, радили су предано на томе да што уверљивије представе себе као медијске професионалце чији је једини задатак да до читалаштва пренесу објективну, неутралну и правовремену информацију, све време знајући да је њихов пропагандни рад усмерен против интереса јавности.

У остваривању својих пропагандних циљева дневни лист „Нова пошта“ је користио претежно посреднички стил извештавања, а главно оруђе било је преношење агенцијских вести, извештаја врховних команди земаља чланица сила Осовине и парафразирање и препричавање текстова страних листова.

Када су писани ауторски текстови, они су тематски били забавног карактера, или су се бавили другим питањима која нису била повезана са ратном проблематиком, активностима окупационих власти и тешког живота грађана.

Оваквим начином рада, новинари су покушавали да избегну сваку одговорност за ефекте и последице које је дневни лист „Нова пошта“ имао на јавност. Чињеница да су избегавали да потпишу своје име испод текстова, и да су користили посреднички начин преношења информација, говори у прилог томе да су врло добро знали да је њихов рад у служби окупатора, усмерен против јавности и свог народа, а да су његови ефекти манипулација и пацификација читалаца у циљу остваривања пропагандних циљева мађарских окупационих власти. Како су ове пропаганде активности обављали у ратним временима, и на тај начин сарађивали са непријатељима Народноослободилачке војске Југославије, по завршетку Другог светског рата на територији Новог Сада и ослобођењу града 23. октобра 1944. године, водећи људи дневног листа „Нова пошта“ су ухапшени, и за нешто више од месец дана, осуђени на смрт.

Војни суд Војне области Народноослободилачке војске Југославије за Бачку и Барању, 27. новембра 1944. године, осудио је на казну смрти стрељањем „као народне непријатеље због служења окупатору путем пропаганде и као агитаторе“ Војислава Матића, новинара, одговорног уредника и сувласника „Нове поште“, Владимира Вељковића, бившег полицијског чиновника, шефа администрације, сувласника и благајника „Нове поште“, Миодрага Брашована, учитеља, сувласника и сарадника „Нове поште“ и Велислава Спасића, новинара, сарадника „Нове поште.“ (Касаш, 2012:354)

Литература и извори:

1. Atlagić, Siniša. *Nacistička propaganda: Od totalne do totalitarne propagande*, Beograd: Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, 2012.
2. Barović, Vladimir. Mediji u Trećem rajhu. CM – časopis za upravljanje komuniciranjem, godina II, broj 5: 119 – 132. 2007.
3. Barović, Vladimir; Pralica, Dejan. „Širenje nacionalsocijalističke propagande na teritoriji Dunavske banovine tokom 1940. godine.“ *Vojno delo – interdisciplinarni naučno-teorijski časopis*. God. 63. br. jesen/ 2011. (453-465) 2011.
4. Veljić, Aleksandar. *Racija, zaboravljeni genocid*. Beograd: Metafizika, 2007.
5. Vujović, Marija „Propaganda i mediji u službi nacizma.“ U: Biljana Mišić Ilić, Vesna Lopičić (ur.) *Jezik, književnost, komunikacija: jezička istraživanja : zbornik radova, zbornik radova na konferenciji*. (421-431). Niš: Filozofski fakultet, 2012.
6. Golubović, Zvonimir. *Racija u Južnoj Bačkoj 1942*. Novi Sad: Istorijski muzej Vojvodine, 1992.
7. Jaćimović, Miroslav. „Novosadske kulturne institucije u periodu 1941-1944. godine u ogledalu lista Nova pošta.“ Novi Sad: *Godišnjak istorijskog arhiva Grada Novog Sada*. 214-132. 2012.
8. Kasaš, Aleksandar. „Presuda uredništvu lista Nova pošta.“ U Zbornik radova: Vojvođanski prostor u kontekstu evropske istorije 1, Str. 349-355. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2012. Dostupno na:
9. <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2012/978-86-6065-128-2> Posećeno: 20.8.2016.
10. Mek Smit, Denis. *Musolinijevo rimsko carstvo*, Zagreb: Globus, 1980.
11. Popov, Dušan. *Srpska štampa u Vojvodini*, Novi Sad: Matica Srpska, 1983.
12. Rokai Petar, Đere Zoltan, Pal Tibor, Kasaš Aleksandar. *Istorija Mađara*, Beograd: Klio, 1983.
13. Ćobanski Mila, Golubović Zvonimir, Kumanov Živan (1976). Novi Sad u ratu i revoluciji: Pokretanje lista na srpskom jeziku „Nova Pošta“ str. 251-254, Dostupno na: <http://www.znaci.net/00003/7xx.php?broj=521&bk=849>. Posećeno: 7.4.2016.

QUISLING NEWSPAPER IN SERBIAN LANGUAGE "NOVA POŠTA" AS A MEANS OF PROPAGANDA OF THE HUNGARIAN OCCUPATION ADMINISTRATION IN BAČKA IN 1941. AND 1942.

Summary: „Nova pošta“ was the only Serbian language newspaper in Novi Sad during the fascist occupation of the city in World War II. The goal this paper is to shed light on all the methods „Nova pošta“ used to collaborate with the occupying authorities, with the goal to pacify Serbian population so that they would peacefully the occupation. This thesis explains the link between newspaper articles and the desire of the occupying authorities to create a pro-fascist public opinion, so that citizens would accept the new rulers, rather than fight to liberate the occupied territory. This paper includes the presentation of the media landscape of Vojvodina before the events of World War II, an explanation of the national question and present the facts about events which led to the occupation of Novi Sad and Bačka. This paper analyses the discourses of reporting on the Axis powers, the Allies and their leaders, as well as the Hungarizations of Serbs within the limits of the Hungarian state in war.

Key words: Nova pošta, media, World War II, Novi Sad, Axis powers, Allies